

Rovarász Híradó

A Magyar Rovartani Társaság tájékoztatója
108. szám, 2022. december

Tartalom:

Rovarászokra emlékezünk — MRT hírek — Sajtó- és blogfigyelő
Rövid hírek — Könyvrecenzió

Rovarász Híradó

a Magyar Rovartani Társaság
negyedéves tájékoztatója

A tájékoztatóban megfogalmazott vélemények nem minden esetben tükrözik a Szerkesztőbizottság és a Magyar Rovartani Társaság vezetőségének álláspontját.

A Rovarász Híradót alapította 1989-ben:
Nagy Barnabás

Felelős szerkesztő: Haltrich Attila (HA)
Cím: 2040 Budaörs, Kossuth L. u. 49.
Telefon: 20/4145453
Drótposta: attilahaltrich@gmail.com

Szerkesztőbizottság: Balázs Klára (BK),
Katona Gergely (KG), Koczor Sándor (KS),
Puskás Gellért (PG), Rédei Dávid (RD),
Szalóki Dezső (SzD), és Szöcs Gábor (SzG).

Magyar Rovartani Társaság (MRT)
1088 Budapest, Baross utca 13.
www.rovartani.hu

A Magyar Rovartani Társaság célja és feladata a rovaran általános művelése, elsősorban a magyarországi rovarvilág kutatása és vizsgálata, valamint a rovarani ismeretek terjesztése.

Elnökség (2022)

Elnök:	Haltrich Attila
I. alelnök:	Vas Zoltán
II. alelnök:	Szabóky Csaba
Titkár:	Dombi Orsolya
Előadásszervező:	Koczor Sándor
Jegyző:	Szöke Viktória

Szerkesztők (<i>Folia. ent. hung.</i>):	Vas Zoltán és Szöke Viktória
Pénztáros:	Szalóki Dezső

Számvizsgáló Bizottság

Elnök:	Both Vera
Tagok:	Balázs Klára és Sulyán Péter Gábor

Ülések – a nyarat kivéve – minden hónap harmadik péntekén az **MTM Semsey Andor** termében (1083 Budapest, Ludovika tér 2-6.), délután 4 órakor.

Címlapon:

Homoki hernyóölődarázs – *Ammophila sabulosa* (Linnaeus, 1758) (Hymenoptera: Sphecidae), a 2023-as Év Rovara verseny egyik jelöltje.

Fotó: Martin Cooper

Felmerült nemrég, egy hosszúra sikeredett rovarani ülés után, hogy szabályozni kellene az ott elhangzó előadások hosszát. Azaz, legyen egy maximum, mondjuk 15–20 perc, és azt ne engedjük túllépni. Jelenleg az a gyakorlat, hogy az előadók jelentkeznek előadással (vagy, mind gyakrabban, az előadásokat szervező titkár kéri fel őket), és mindenki meghatározza, hogy körülbelül, plusz-mínusz pár perc, mennyit fog beszélni. Csakhogy. Hiába vagyunk rovarászok, vagy rovarok (+pókszabásúak!) iránt érdeklődők, MINDEN senkit sem érdekel, illetve nagyon keveseket. Jó, ha már eljöttek, meghallgatják az összes előadást, de legalább ne kelljen próbára tenni a türelmüket.

Vannak, nem is kevesen, akik, miután elolvassák a meghívót, látva a „menüt”, máris tudják, hogy nem fognak eljönni. Mások viszont pont azért jönnek el.

És van vagy két-három tucat tagtárs (ők alkotják a Társaság „kemény magját”, számuk folyamatosan csökken...), akiknek mindegy, hogy mi hangzik el, valójában még meghívó sem szükséges nekik, ha esik, ha fúj, mindig ott vannak. Az életükhöz tartozik a „minden hónap harmadik péntekén, délután 4 óra”.

És hogy mennyire szubjektív és egyénfüggő, hogy kinek mi tetszik? Ez számomra pont az elején említett rovartanin derült ki: észre sem vettem, hogy mennyire eltelt az idő, annyira érdekelt a téma. Míg mások már tükön ültek, ahogy a végén kiderült.

Azon is nagyon elcsodálkoztam, amikor a kedvenc előadómmal kapcsolatban az egyik barátunk kifejtette, hogy képtelen végighallgatni, annyira nem szereti, irritálja.

Egyelőre csak abban egyeztünk meg, hogy betartatjuk az előadóval az előre megbeszélt időt. A levezető elnök hoz egy konyhai órát vagy vekkert, beállítja, aztán amikor az megszólal, még be lehet fejezni a mondatot, vagy levetíteni pár diát.

Az is fontos szempont, hogy se a szünet előtti, se az azutáni rész (előadásblokk) ne haladja meg az egy órát, legyen inkább kevesebb.

Aztán meg nem mindegy, hogy egy rossz előadó elvont, alig vagy nem illusztrált előadását hallgatjuk végig, vagy egy érdekesítő, szépen illusztrált prezentációt. Az előbbi nagyon hosszúnak fogjuk érezni, még ha be is tartja az illető a számára adott időt, míg utóbbinál repül az idő. Nagyon relatív, hogy ki mit milyen hosszúnak érez. Ahogy azt az Albert Einsteinnek tulajdonított idézetben is olvashatjuk, ahol az elméletét viccesen magyarázza: „*Tartsd a kezed egy percre a forró kályhán, meglátod, egy órának fogod érezni. Beszéljess egy csinos nővel egy órát, mintha csak egy perc lenne az egész.*”

HA

Rovarászokra emlékezünk

Andrásfalvy András
(1929. augusztus 26.–2022. március 21.)

Andrásfalvy András a cserkész táborban

Forrás: Andrásfalvy Etelka

A 2022-es év sokak számára hozott nehézségeket és szomorú pillanatokat. A magyar hangyászok számára is lezárult egy korszak Dr. Andrásfalvy András halálával. Bár jellemzően nem a hangyákat kutat-ta, de felesége szavaival is élve „a nagy hobbi” a hangyászás volt, így több műrmekológus is kollégaként tekintett rá. Számomra ő példakép, aki nélkül biztosan teljesen más úton haladt volna az életem.

Közvetlen a rendszerváltás után, 15 évesen hallottam arról, hogy András bácsi hangyákat tart, így megkerestem, hogy segítsen abban, hogyan is kéne gondoznom a gyermekkorom óta álmodott faodvasító lóhangyát (*Camponotus*

ligniperda). Miután felhívtam, elinvitált magához. Egy nagyon kedves, pozitív kisugárzású úriember fogadott a házában, örömmel köszöntött a druszájaként. Egyből bevezetett a pincéjében lévő hangyász birodalmába. Sokak számára ez csak egy átlag pincének festhett, de a hangyászok számára e pince maga volt a paradicsom, benne sok hangyakolóniával és a hangyagondozás kellékeivel. Végignéztük a formikáriumokat és András bácsi elmagyarázta, hogyan készíti azokat betonból, hogyan neveli ki az „anyákból” a hangyakolóniákat és megmutatott még számos fontos részletet. Ezután a kezembe adott néhány használaton kívüli, általa készített beton hangyafarmot és pár fiatal hangyakolóniát, majd kinevezett a „hangyászbojtárjának”. Innentől megpecsételődött a sorsom: búcsút mondtam a szitakötőknek, belevágtam a hangyászásba, amiben András bácsi készséggel segített, és az ajtaja mindig nyitva állt előttem. Valószínű, hogy az útmutatásai és a lelkesítése nélkül nem váltam volna hivatásos műrmekológussá.

Rá Örsi Pál Zoltán méhész volt hasonló hatással 20 éves kora körül, majd számos neves külföldi műrmekológus is levelezett vele, például Karl Hölldobler, Bert Hölldobler, Karl Gösswald, Heinrich Kutter és Luc Plateaux. E levelezések során felkérték, hogy a műrmekológusok által akkor legolvasottabb lapban, az *Insectes Sociaux*-ban publikálja hangyatartási módszereit, mint pl. az általa kidolgozott páradobozos nevelést (ANDRASFALVY 1961). Ennek lényege, hogy a frissen párosodott „anyákat” vattával bedugaszolt üvegfiolákban behelyezzük egy zárt dobozba, melynek az alján nedves rongy van, amin nylon, azon pedig a fiolák. Az „anyák” így többnyire sikerrel kinevelik az első dolgozóikat. Ezt a módszert jómagam is alkalmazom, immár bő 30 éve, és kiválóan bevált, gyakorlatilag az összes önálló államalapítású hangyafajjal. Andrásfalvy András a nemzetközi szakmai körökben még inkább a keleti feketehangya (*Lasius neglectus* van Loon, Boomsma & Andrásfalvy, 1990) egyik leírójaként ismert. Erre a meglepő módon szuperkolóniális *Lasius* fajra ő bukkant rá Budatétényben, majd ő feltételezte először, hogy egy még le nem írt, invazív hangyafajjal találkozott. A fajleíró cikket két nemzetközi szinten ismert műrmekológus, André van Loon és Jacobus Jan Boomsma társszerzőségével jelentették meg az *Insectes Sociaux*-ban (VAN LOON & al. 1990).

Ha tömören kellene jellemeznem őt, akkor az „egyenes” szó jut elsőnek eszembe róla. Egyenes, nemcsak szikár természetét tekintve, hanem a szó mindenféle értelmében. A háború alatti és az az utáni

években is sok nehézséget élt meg, amelyek nem törték meg, hanem szilárdabbá tették. Így például 1952–1954 között, a hivatalosan „katonai szolgálatnak” nevezett éveiben pár kis rejtegetett hangyakolónia tartotta benne a lelket. A leszerelése után, 1955-ben, elkészített betonból egy „anyanevel-dét”, melynek hátára karcolt latin feliratról ennyi olvasható „...*Deo gratias*...”. Ez annak a hálaérzésnek a kifejezése lehetett, hogy nem kellett már többé egyetemi oktatóként bányában dolgoznia. Mindez jól tükrözi pozitív világszemléletét.

Egy legalább 30 éves maggyűjtőhangya (*Messor structor*) kolónia Andrásfalvy András még korábbi készítésű hangyafarmjában. fotó: Makk András, 2022

Agilisságát jól visszaadja az a számomra igen emlékezetes jelenet, amikor 2000-es évek elején véletlenül összefutottunk a Debreceni Egyetem Élettudományi Központjánál. Örömteli kérdésemre, hogy mi szél hozta erre, a hetvenes évei közepén járó András bácsi az autójából épp kiszállva teljes természetességgel azt felelte, hogy tárgyalni jött egy szakfordításával kapcsolatban (levezetett Budapestről, tárgyalt és visszavezetett).

Andrásfalvy András Sopronban született és nőtt fel, majd a Bencés Gimnáziumban érettségizett 1947-ben és Budapestre költözött. Diplomáját az Agrártudományi Egyetem Kertészeti Karán szerezte 1951-ben, majd 1957-ig az ELTE Alkalmazott Növénytani Intézetében oktatott tanársegédként. Ezután a budatétényi Kertészeti Kutató Intézetben növénytermesztéssel és nemesítéssel (pl. paradicsom, vöröshagyma, paprika és padlizsán) kapcsolatos feladatokat látott el tudományos munkatársként, majd tudományos főmunkatársként. Egy évig az Interprotein Kft.-nél, utána 1991-től Gödöllőn dolgozott a Mezőgazdasági Biotechnológiai Központban, ahol laboratóriumi módszerek segítségével létrehozott transzgénikus növények fölhasználási problémáival és azok hagyományos nemesítési módszerekkel való beépítésével foglalkozott nyugdíjba vonulásáig (1995). Nyugdíjas évei alatt szakfordításokat vállalt német, angol, francia, olasz nyelven, emellett spanyolul, oroszul és természetesen latinul is jól tudott.

Doktori disszertációját 1966-ban készítette el, majd 1967-ben egy évig a Kaliforniai Egyetemen kutató és számos külföldi tanulmányúton vett részt (pl. Anglia, Franciaország, Olaszország, Lengyelország, Hollandia, Csehország és Németország) és a Torinói Egyetemen is tartott olasz nyelvű kurzust. Széleskörű szakmai tevékenysége elismeréseként 1995-ben, nyugdíjba vonulásakor, a Magyar Köztársaság Kiskeresztje életmű díjban részesült.

A szakmai dolgok mellett megemlítendő, hogy a rendszerváltás után jelentős szerepet töltött be a cserkészlet újjáélesztésében. Hegedűn és brácsán is játszott. Fontos volt neki a családja. Felesége, öt gyermeke, 15 unokája és 12 dédunokája gyászolja.

Andrásfalvy András halálával egy rendkívül karizmatikus, nagy tudású és ugyanakkor szerény embert veszítettünk el, egy igazi polihisztort. Megtisztelő számomra, hogy a „hangyászbojtárja” lehettem! Isten nyugosztalja András bácsit!

Irodalomjegyzék:

- ANDRASFALVY, A. 1961: Mitteilungen über Daten des Hochzeitsfluges verschiedener Ameisenarten in Ungarn und Ergebnisse von Versuchen der Koloniegründung im Formicar bei diesen Arten. – *Insectes Sociaux* **8**: 299–310.
- VAN LOON, A.J., BOOMSMA, J.J. & ANDRASFALVY, A. 1990: A new polygynous *Lasius* species (Hymenoptera; Formicidae) from central Europe. – *Insectes Sociaux* **37**: 348–362.

Tartally András, Debrecen

Kosztarab Mihály (1927–2022)

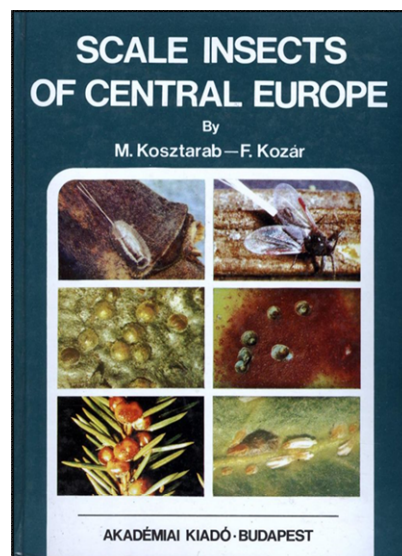
<https://roanoke.com/obituaries/kosztarab-michael>

2022. szeptember 6-án elhunyt a pajzstetűkutatás nemzetközileg is kiemelkedő alakja, Kosztarab Mihály. Bukarestben született, majd a családja 1940-ben Magyarországra költözött. A zuglói Középfokú Kertészeti Tanintézet elvégzését követően 1947-től 1950-ig a Földművelődési Minisztérium Növényegészségügyi Szolgálatának alkalmazásában, a Szigetközben dolgozott Jermy Tibor asszisztenseként. Ezzel párhuzamosan 1947-től a Magyar Agrártudományi Egyetemen tanult, ahol 1951-ben szerzett kertészmérnöki oklevelet. 1951-től az egyetem Kert- és Szőlőgazdaságtudományi Karán, majd 1953 után az önállóvá vált Kertészeti és Szőlészeti Főiskola Rovartani Tanszékén oktatott 1956 végéig, amikor külföldre menekült, és végül 1957-ben az Amerikai Egyesült Államokban telepedett le. 1957 és 1960 között Baltimore-ban dolgozott entomológus kutatóként és szaktanácsadóként, majd az Ohioi Állami Egyetemen szerzett PhD fokozatot 1962-ben. Még ugyanebben az évben a Virginiai Műszaki Főiskolára nevezték ki adjunktusnak, ahol 1967-től már mint a rovartan egyetemi tanára oktatott. A Rovartani tanszéken végzett oktatói munkájával párhuzamosan 1984 és 1988 között az amerikai National Biological Survey

szervezőbizottságában töltött be elnöki posztot. 1987-től a virginiai egyetemi rendszertani gyűjtemény kutatója volt, majd 1990-től a gyűjteményből szervezett, Virginia Tech Museum of Natural History alapító igazgatói feladatait is ellátta. 1992-ben vonult nyugdíjba a tanszékéről, de kutatómunkáját az egyetem professor emeritusaként is folytatta.

Fő kutatási területe a pajzstetvek (Coccoidea) volt. Egyetemi hallgatóként kezdett el pajzstetveket gyűjteni, és 1950-re már öt faunára új fajt mutatott ki Magyarországon. Az általa létrehozott Virginia Tech Múzeum pajzstetűgyűjteményét az Egyesült Államokban a legnagyobb gyűjtemények között tartják számon, de gyűjtéseivel megalapozott egy jelentős, Amerikában egyedülálló kárképgyűjteményt is. 1981-ben biológiai védekezési ágensként betelepítette Amerikába a pajzstetvek természetes ellenségét, a ködfoltos pajzstetvész-orrosbogarat (*Anthribus nebulosus*). Kezdeményezésére indult el az International Symposium on Scale Insect Studies konferenciasorozat is.

12 tudományra új pajzstetűgenuszt és 57 fajt írt le egyedül vagy társszerzőkkel, 165 publikáció és négy könyv szerzője vagy társszerzője. Publikációi közül kiemelendő a Kozár Ferencsel közösen írt, 1988-ban megjelent *Scale Insects of Central Europe* (Közép-Európa pajzstetvei) című könyve és az 1996-ban megjelent *Scale Insects of Northeastern North America* című nagy terjedelmű összegző munkája. Munkásságát számos hazai és amerikai kitüntetéssel ismerték el. 1995-től a Magyar Tudományos Akadémia Agrártudományok Osztályának külső tagja, 2022-ben, élete utolsó évében, elnyerte a Szelényi Gusztáv Emlékalapítvány díját is.

Markó Viktor és Kontschán Jenő

Isten veled Misu bátyám!

Röviddel áttelepedésünk után ismerkedtem meg vele '89-ben vagy '90-ben, amikor egyszer felkereste a Rovartani Tanszéket. Rögtön kölcsönös szimpátia alakult ki közöttünk. Kicsit furcsálltam, hogy „Misu”-ként írta alá a leveleit, hiszen az egyértelműen a Mihály román beceneve, de aztán megtudtam, hogy hétfalusi csángó, ráadásul a gyerekkorát Bukarestben töltötte, ahol bár abban az időben rengeteg magyar élt és ő is magyar tannyelvű iskolába járt (a „második legnagyobb magyar városnak” is tartották egy időben!), jól megtanult románul a játszótársai révén.

Ha nem is minden évben, de viszonylag gyakran utazott Budapestre, vagy egyedül, vagy a feleségével, ritkábban a lányával. Ilyenkor volt, hogy előadást tartott a rovartanin, ha az pont beleesett az itt-tartózkodási idejébe, de mi is meghívtuk a Kertészeti Egyetemre párszor, hogy a növényorvos hallgatóinknak beszéljen az életéről,

hogy megismerjék, hiszen mégiscsak nemzetközileg elismert és ismert pajzstetűspecialista volt.

Mindig rengeteg ajándékkal érkezett, melyek nagy része különböző szórólapok, reklámok, kivágott és gondosan, dátummal, forrással megjelölt cikkek voltak. Amikor nyugdíjba vonult és ki kellett ürítenie a szobáját, még egy fogászati fogót is kaptam tőle, mint mondta „ezzel a régi rovardobozok parafa bélésébe 'bekövesedett' rovartüket lehet kihúzni”. Nemrég tudtam meg fogorvos barátunktól, Tóth Gábortól, hogy eredetileg a foghúzásnál, pontosabban a „bölcsességfog” betört gyökereinek a kihúzására szolgált.

Nagyon foglalkoztatta az anyagok újrahasznosítása. Mesélte, hogy az egyetemen, ahol dolgozott, az ő javaslatára vezették be a kívülről érkező nagy formátumú borítékok „belső levelezésben” történő újrahasználatát és sok más apró ötletét is. De itt nálunk is rosszul volt attól, ha a WC-ben valamelyik csapot nem lehetett rendesen lezárni.

A Rovartani Tanszéken (2010)

Hogy 1956-os disszidálása előtt hogy beszélt magyarul, azt nem tudom, de mikor kezdett viszsza-
szalátogatni az Egyesült Államokból, már nagyon angolos volt a kiejtése.

Transylvanian

Roots (1997) címmel jelentette meg élet-
rajzi kötetét angol
nyelven. A könyvet a
szerző bevallotta az
amerikai olvasóknak
írta, azt akarta elérni,
hogy Erdélyről (Trans-
sylvania) ne csak
Drakula jusson az
eszükbe, hanem meg-
ismerjék az ott élő
embereket, szülő-
faluját, Tatrang nép-
szokásait, az egész
régió történelmét. De
nem maradt ki a kö-
tetből a szerző kaland-
os élete sem, az

fotó: Haltrich A.

Pajzstetvek utáni kutatás a Budai Arborban (2007)

1944–45-ös időszak, az 1956-os nagy kaland, ahogy a kislányukat csempészték ki a határon. Aztán
rövidesen megjelent a kötet magyar nyelven is, *Erdélyi gyökerek – Egy amerikai emigráns tanulsá-
gos élettörténete* címmel, a Püski kiadónál (1999), amit Mészáros Zoltán mutatott be az MRT 674-
ik ülésén.

A Magyar Rovartani Társasággal haláláig tartotta a kapcsolatot, kapta a rovartani ülésekről a
meghívókat, negyedévente pedig a számára kinyomtatott *Rovarász Híradó*-kat. Mivel már 1979-től
tisztületbeli tagjává választották a Társaságnak, ami azt is jelentette, hogy többé nem szükséges
tagdíjat fizetnie, többször csinos összeggel segítette a társaságot. Pár éve már a legidősebb tagtár-
sunk volt, 2021-ben volt 70 éve, hogy belépett az MRT-be.

Tavaly, amikor az óriás énekeskabócát választottuk az Év Rovarának, az általa még 1956 nya-
rán fogott preparált példánnyal mutattuk be a különböző alkalmakkor.

Visszanéztem a tulajdonomban található MRT meghívókat, 1956 márciusában tartotta az utolsó
előadását „Újabb adatok hazánk pajzstetű faunájának ismeretéhez” címmel, majd következett egy
32 éves szünet, hogy aztán 1988 májusában ismét egy vetített képes előadást tartson „Barangolások
a sziklás hegységben” (50 perces) címmel.

Minden előadását igényesen állította össze, gazdagon illusztrálva. Még arra is gondot fordított,
hogy a 2007-ben tartott előadásához („A kolorádói burgonyabogártól a pajzstetvekig (1948–2007)),
doktoranduszunktól, a jól rajzoló Rédei Dávidtól rendeljen vicces, színes akvarelleket.

Kozár Ferencel évtizedekig dolgoztak együtt, de igen jó kapcsolatban volt Dr. Ördög Gizellá-
val, tanszékünk adjunktusával is, aki szintén pajzstetvekkel foglalkozott és akinek egyengette a kar-
rierjét, segítette szakmailag hosszú évtizedeken keresztül.

Rossz szokása volt, hogy többször is pénzt tett a postán feladott levelébe, hiába kértük, hogy ne
tegye, egyszer valamelyik postai alkalmazott biztosan ki fogja lopni. De nem hallgatott ránk, így
legutóbb is, amikor 90 éves lett és felterjesztésünkre megkapta az „Életfa Arany” kitüntetést, kül-
dött levélben, egyenesen az Agrárminisztériumba 100 dollárt, egy udvarias levél kíséretében, hogy
az emlékérmét és a hozzá tartozó oklevelet abból postázzák. A hölgy, akihez a levele került, felhí-
vott, hogy most mit csináljon? Ő nem postázhatja, hiszen az emlékérmét már elküldte nekem.
Mondtam neki, hogy akkor továbbítsa nekem a levelet, majd én postázom. Elfelejtettem, hogy az
egyetemi postázónk MINDEN levelet kinyit, hogy iktassa. De ezúttal is szerencséje volt, minden
megérkezett hiánytalanul, és ő is megkapta, amit akart.

fotó: Haltrich A.

Előadás tartása közben (Rovartani Tanszék, 2010)

Tőle vettem át a „Holiday Letter” ötletét is, amiért igen hálás vagyok. Ha valaki nem ismerné, ez az Egyesült Államokban egy igen elterjedt évvégi beszámoló levél, amiben röviden beszámolnak az elmúlt év eseményeiről (család, munka, kirándulások stb.), ami aztán egy „Boldog Új Évet” kívánsággal zárult. Ezt minden évben elküldte angol nyelven, egy-két családi fotó kíséretében. Remek dolog, főleg azoknak, akik nem írnak naplót – márpedig a többség nem ír – hiszen így később végig lehet követni, ha nem is havi vagy napi szinten, életünk eseményeit. Én aztán ezt a rendszerint egy vagy másfél oldalas beszámolót továbbfejlesztettem, illusztráltam, linkeket raktam bele, amivel több száz felvételt lehet megnézni; na meg belevettem a „rossz híreket” is, hiszen azok az amerikai beszámolókból rendszerint hiányoznak.

Az egyik magyarországi látogatásakor, mikor felkeresett a tanszéken, pont egy hallgatónő is ott tartózkodott, aki a Budai Arborétum ízeltlábúiból írta a diplomamunkáját. Miután bemutattam őket egymásnak, rögtön rákérdezett, hogy: „Na, és hány pajzstetűfajt talált?” „Egyet sem.”, érkezett rögtön az őszinte válasz. „Ilyen nincs, biztosan nem jó helyen kereste őket”, méltatlankodott. Nosza, rögtön felkerekedtünk kézinagyítókkal felszerelve, hogy bejárjuk az arborétumot. Több mint egy órát keresgeltünk, eredménytelenül. Nagyon csodálkozott, mi pedig annak örültünk, hogy mégsem bennünk van a hiba.

Aztán úgy tíz évvel ezelőtt ritkulni kezdtek a látogatásai, majd megszűntek. Írta, hogy többé már nem ül repülőre.

Felesége halála után egy helyi idősotthonban kapott egy lakosztályt, ahova két szoba is tartozott. Folyton hívott, hogy látogassam meg, hiszen ott van a „vendégszobája”. Zavarta, hogy az csak úgy, kihasználatlanul áll.

Tartottuk a kapcsolatot, e-maileket küldtünk egymásnak, majd ez is megszűnt. Írta, hogy őt már csak telefonon vagy klasszikus, postai levéllel lehet elérni.

Úgy két éve költözött át egy másik öregotthonba, ami még jobb, még modernebb volt, mint az előző. Végül itt aludt el végleg 2022. szeptember 6-ára virradóan, 95 éves korában.

HA

MRT Hírek

A 2023-as Év Rovara verseny jelöltjeinek bemutatása

Idén az év rovara jelöltjei Magyarország állhatatos utódgondozói, amik elriasztó nevük vagy külsejük mellett igazi mintaszülők.

Közönséges temetőbogár

Nicrophorus vespillo (Linnaeus, 1758)

A közönséges temetőbogár a dögbogárfélék (Silphidae) családjának képviselője. Közepes méretű, testhossza 12–22 mm. Fekete alapszínű testét helyenként feltűnő aransárga szőrök borítják. Számfedője – a bogarak zömétől eltérően – nem fedi be teljesen a potrohot, így utolsó hátlemezei és farfedője jól látható. Számfedőjének fekete-sárga szalagszerű mintázata nagyon jellemző, bár van még hat hazai faj, mely hasonló mintázatot mutat. A közönséges temetőbogarat vöröses csápbunkója, görbült hátsó lábai és az előhát elülső szegélyét borító sűrű szőrzete alapján lehet elkülöníteni rokonaitól.

Fotó: Balogh Diána, forrás: izeltlabuak.hu, licenc: CC BY 4.0

A temetőbogarak más bogarakkal nemigen téveszthetők össze. Legjellemzőbb tulajdonságuk az ivadék-gondozás, mely meglehetősen ritka a bogarak körében. A lárvák nekrofágok, elhullott kisemlősökben, madarakban fejlődnek. A tetemek viszonylag kis mennyiségben és rövid ideig állnak rendelkezésre, másfelől több faj specializálódott a fogyasztásukra. A temetőbogarak, hogy csökkentsék a versengést a dögevőkkel, eltemetik a hullát; innen ered magyar nevük is. A hím és a nőstény egyaránt részt vesz a feladat elvégzésében; jól fejlett hártás szárnyuk és kifinomult szaglászuk segíti őket a táplálékuk felkutatásában. A tetemet nyálukkal bekenik, így valamennyire képesek lelassítani a bomlás folyamatát. A kiásott föld miatt a tetem fokozatosan süllyed, végül eltűnik a talajban. A bogarak néhány óra alatt végeznek a munkával. A megtermékenyített nőstény ezek után sem bíz a véletlenre a lárvák sorsát. Járatot készít a talajba, amely kamrákban végződik. Ide helyezi petéit. A kikelt lárvákat potrohgyűrűi léccének és számfedői szegélyének összedörzsölésével keltett ciripelő hanggal hívja magához, és előemésztett, folyékony táplálékot ad nekik, főleg az első időszakban. A kitarató gondoskodás eredményeképpen a frissen kikelt lárvák tömege néhány óra alatt megkétszereződik. A lárvák gyors fejlődés és néhány vedlés után a talajban bábozódnak.

A közönséges temetőbogár Európában és Ázsiában széles elterjedt. Hazánkban is igen gyakori, főleg az erdős helyek lakója, sík-, domb- és hegyvidéken egyaránt felelhető. Elsősorban éjszaka aktív. Általában két nemzedéke fejlődik évente, imágóival márciustól októberig találkozhatunk.

Bakardzsiev Krisztián

Homoki hernyóölődarázs*Ammophila sabulosa* (Linnaeus, 1758)**Fotó: Pintér Balázs, forrás: izeltlabuak.hu, licenc: CC BY 4.0**

A homoki hernyóölődarázs a fullánkös hártýásszárnyúak (Aculeata) alrendjébe és a kaparódarázzsfélék (Sphecidae) családjába tartozik. Testhossza 1,5–2,5 cm. Teste igen karcsú, potroha nyeles, megnyúlt, a közepe kiterjedten vöröses. A hím általában valamivel kisebb a nőténynél, és legtöbbször fekete hátoldali csík húzódik a vöröses potrohszelvényein. A nőtényeik lábain ásótüskék is fejlődtek.

Magányos életmódú darázzsfaj. A nőtény her-

nyókra vadászik, fullánkjával szelvényről szelvényre, idegdúcra idegdúcra végigszurkálja áldozatát, hogy a bejuttatott méreganyaggal végképp mozgásképtelenné tegye. A lebénított hernyót ezután a már elkészített ivadékbölcsőjébe vonszolja. Az ivadékbölcső laza, homokos talajba kapart alagút, a végén egyetlen ivadéknévelő kamrával. A nyár során több ilyen „gyerekszobát” is berendez, de mindegyiknek külön bejárata, felszínre vezető folyosója van. Az ivadékbölcsőt egy vagy néhány nagyobb testű hernyóval tölti fel, majd egy petét helyez a szerencsétlenül járt hernyó hasi oldalára. A távozó nőtény lezárja és némi tereprendezéssel elrejtí az ivadékbölcső bejáratát. A petéből kikelő darázslárva néhány héten belül teljesen elfogyasztja az eleven húskészletét. Az utódgondozás egy ritka, kivételesen fejlett módjával is találkozhatunk náluk: a nőtény időnként újra meglátogatja a már lezárt ivadékbölcsőket, és ha úgy ítéli meg, hogy vészesen fogy a hernyó, szükség viszont lenne még rá, akkor újabb prédával látja el az utódot. Egy nőtény egyszerre akár 3–4 ivadékbölcsőt is felügyel ilyen módon, ami jobban belegondolva elképesztő teljesítmény, mert ezek pontos helyét és aktuális szükségleteit is fejben kell tartania. A lárva fejlődése végén gubót sző, és még abban az évben vagy majd csak a következő tavasszal bebábozódik, végül felnőtt darázzként a talajfelszínre kaparja magát. A homoki hernyóölődaráznak több generációja is kifejlődik ugyanabban az évben, illetve a kifejlett nőtény darazsak is áttelelhetnek. Az imágók virágokat látogatnak, nektárral táplálkoznak.

Magyarországon mindenütt közönséges, de leggyakrabban a száraz, meleg, erősen napsütötte helyeken, homokos talajon találkozhatunk vele, különösen akkor, amikor a földön vonszolja a lebénított hernyót az ivadékbölcső felé. Rendszeresen felbukkan emberi környezetben is. Mérete, feltűnő színezete miatt ijedelmet okozhat, de semmi esetben sem támad az emberre.

Vas Zoltán

Szmirnai fűlbemászó*Forficula myrmensis* (Linnaeus, 1767)

A fűlbemászó nőtények igazi mintaanyák a rovarvilágban. Védett helyen, pl. fakéreg alatt vagy a talajban építenek fészket, ahova a petéiket helyezik. Ezeket őrzik, tisztogatják, valamint biztosítják a fejlődésükhöz szükséges hőmérsékletet és páratartalmat. A kelés után sem hagyják el őket, a lárvákat még egy-két hétig tovább gondozzák és etetik.

Ha fülbemászókról beszélünk, többnyire a közönséges fülbemászó (*Forficula auricularia*) jut eszünkbe, hiszen a hazánkban ismert nyolc faj közül az esetek túlnyomó többségében vele találkozunk. Újabban azonban feltűnőbb és nagyobb testű rokona, a szmirnai fülbemászó is egyre gyakrabban kerül szem elé. Ennek a 20–28 mm-es, hosszúkas rovarnak a feje vörösesbarna, előtora és a lábai sárgák, a test többi része pedig sötétbarna, szárnyain két pár világos folttal. Közülük az első a rövid, merev fedőszárnyakon található, a második pár pedig a hátsó szárnyakon, amelyek nyugalmi helyzetben trükkös módon összehajtogatva találhatók a fedőszárnyak alatt, de azokon túlnyúlnak. A potroh hosszú és erős fogókészülékben végződik, ez a hímeknél ívelt, a nőstényeknél rövidebb és egyenesebb.

Éjjel aktív rovarok, nappal búvóhelyeiken rejtőzködnek. Mozgásuk gyors, függőleges felületekre is könnyedén felmásznak. Röpképesek, bár repülésük ritkán figyelhető meg. Növényi és állati eredetű táplálékot egyaránt fogyasztanak.

A szmirnai fülbemászó csupán 2004-ben vált ismertté Magyarország területéről, bár utólag évtizedekkel korábban gyűjtött példányai is előkerültek. A mai napig nem eldöntött kérdés, hogy őshonos-e Magyarországon vagy újabban telepedett meg. Az viszont bizonyos, hogy az elmúlt években a terjedés egyértelmű jeleit mutatja hazánkban, az északkeleti országrész kivételével szinte minden tájegységben megtalálható. A közelmúltban bukkantak rá első ízben Ausztriában és Csehországban is.

Puskás Gellért

*Fotó: Nagy Zoltán,
forrás: izeltlabuak.hu, licenc: CC BY 4.0*

“100 szóban a rovarokról” irodalmi pályázat és a fotópályázat eredményei

Idén rendeztük meg először a “100 szóban a rovarokról” irodalmi pályázatot, amit hatalmas örömeinkre meglepően nagy érdeklődés követett: 69 pályamű érkezett be rá!

A versenyt a XLIII. Magyar Rovarászati Nap keretében rendeztük meg, így a hivatalos eredményhirdetés és a díjkiosztó is ezen az esemény zajlott le.

A rendezvényen lapozgathatók voltak a beküldött művek, valamint megtekinthetők voltak a ki nyomtatott, bekeretezett fotók a Magyar Természettudományi Múzeum kiállítóterében.

Az alábbiakban a helyezést elért pályaműveket mutatjuk be.

Felnőtt kategória

I. helyezett

Elképzeltem metamorfózist

Bárcsak lennék fülbemászó, olyan, mint egy dallam
Kérészéletűnek lenni? Soha nem akartam
Inkább bogarat ültetnék el más ember fülébe
Lárvaarccal küldenék el mindenkit a fenébe
Éjszakai pillangóként szállnék bárról bárra
De pókhasú férfiakkal sosem kelnék nászra
Nem lennék én bábja cudar, erős akaratnak

S tennék arra, operatív törzsek mit akarnak
Rovátkolt baromként az élet tán nem lenne tetves
Imágó-imádóknak biz' én lehetnék a kedves
A méhen kívüli terhesség nem is lenne téma
És Bogyó és Babóca is teázni hívna néha
Földi létem után másképp élném napjaimat
Gombostűre szúrva ékesíteném nappalidat

Horváth Viktória

I. díj: Szűcs Boldizsár – „Éjszaka a tölgyesben”

**II. helyezett
Divatbemutató**

Hőscincér magához ragadta a mikrofont és izgatott hadarással konferálásba kezdett.

- Kedves rovertársaim, szeretettel köszöntök mindenkit ezen a csodálatos divatbemutatón. Már is láthatjuk az idei év legizgalmasabb ruhakölteményeit!
- Elsőként érkezik Katica bűbajos pöttyös ruhájában, koktélparkra, nyáresti sétákra ajánljuk.
- Darázs csíkos fürdőruhája az idei nyár slágere!
- Következik Krumplibogár, csíkos szmokingban, angol eleganciával.
- Már is itt jön Pillangó káprázatos nagyesztélyiben, nézzék ezeket a könnyed anyagokat, szinte lebeg!
- Tapsoljuk meg!
- Tücsök füzöld öltönye koncertekre és színházba tökéletes.
- Nézzék Hangya praktikus fekete munkaruháját!

A konferanszié lelkes gesztikulációval folytatja beszédét, de miután Százlábú belegabalyodott a zsinórokba és kirántotta a mikrofont a konnektorból, már senki nem hallja.

Forray Zsuzsanna

II. díj: Halmos Endre – „Duplarandi”

III. helyezett Hálótársam

Tíz évvel ezelőtt pillantottam meg a számítógép monitorának fényében, a falon. Hívatlan vendég volt. Nagyon megijedtem, majdnem kiugrottam az ablakon. Aludni sem mertem egész este, mert vártam, mikor jelenik meg ismét. Ki tudja, mit csinálna velem? Többet nem láttam. Nem hagyott nyugodni a dolog, ezért tájékoztam vele kapcsolatban. Vacsorára szereti a legyeket és a pókokat. Az a szobában bőven akad, tehát örülnék, ha maradna. Kellest a hasznossal. Ő jóllakik, nekem légycesapó. Azóta találkoztunk újra és újra. Imádom, hogy itt van velem és vigyáz rám szüntelen. Lábainak száma szinte végtelen. Ő az én hálótársam, a Légyölő pókszázlábú.

Drubina Karolina

Ifjúsági kategória

I. helyezett Mintaanya

- Hová építsem a fészket? – gondolkodott a lopódarázsanyuka, szájában nedves agyaggolyóval.
- Áhá! Ott egy fahíd!
Ott is termett, s a híd aljához erősítette agyaggombócát. Majd lerepült a folyópartra újabb agyagért. Állkapcsa és lábai serényen dolgoztak. Munka közben többször megpihent.
- Végre befejeztem az egyik fészket, most már gyűjthetek pókokat. Na! Ott van egy! – repült felé, de a pók eltűnt az aljnövényzetben.
- Nem baj! Majd a következőt elcsípem! – És el is csípte!
Fészkéhez repült, betuszkolta az egyik sejtbe és rárakta petéjét.
Még hét pókot tett a sejtbe, befalazta és késő estig folytatta munkáját.
Dolgavégeztével elrepült.
- Remélem, mindegyikük egészséges lopódarázs lesz! – sóhajtott.

Zólya Izsák (11)

III. díj: Kléri János – „Fehérpettyes álcsüngőlepke (*Amata phegea*) hernyója”

II. helyezett
Tiszavirágzás Szegeden

Minden évben kimegy a családkunk megnézni a tiszavirágzást oda, ahol a Maros a Tiszába folyik. Idén csak anyával voltunk. Kevés kérész repkedett éppen, viszont rengeteg levedlett kérészbőrt találtunk. Ahogy keresgéltem a parton, valami a homlokomra szállt. Anya izgatottan szólt, hogy vedlik rajtam egy tiszavirág, le is fényképezte. Csiklandozott, de nem akartam elhessegetni, magamon akartam hagyni, mert örültem, hogy engem választott. A folyamat két percig tartott, aztán a kérész visszarepült a Tisza fölé. Közben anyukám hátára is rászállt egy másik, ami pedig rajta vedlette le a bőrét. Ezek után persze mindketten vidáman tértünk haza. A kitinvázat megtartottam magamnak emlékül.

Czmarkó Vencel (9)

I. közönségdíj: Tolnai Szabolcs Olivér – „Startra készen”

II. közönségdíj: Pászthy Dávid – „Lakmározás”

III. helyezett RinyaL.

- Sorakozó ízeltkéim! Cipőket fel, megyünk a kastélykertbe. Hiányzók?
- Pókica, Pöttyike. Pollika kint vár, büdi. Rinya Li...Lu...La... az előbb itt volt!
- Tanuljátok már meg! Lizának hívják! Gyere Lizácska!
- RinyaL. mafla! Nem tudja felvenni a cipőjét! Bebebe! RinyaL.! – csúfolták.
- Ne RinyaL-jatok! Liza a neve. A legtöbb lába van! Induljunk!

Aznap elveszett Katica néni kontaktlencséje. Hiába keresték, nem találták. Egyetlen sötét hely maradt! A bejárat nyirkos kövei alatt! Ijesztő!

Szóval, bebújtam. Többé nem csúfoltak. Végre bebizonyíthattam, jó vagyok valamiben! Azóta sem szeretem a rivaldafényt, elárulom, tőlem ered a mondás: ne rinyálj! Mert én vagyok Rinya Liza.

Bukovszky Borbála (12)

III. közönségdíj: Pászthy Dávid – „Napozás a hajnali pára után”

Különdíj**Nyári varázslat**

Nyáréjen az erdőt jártam,
csak a Hold volt útitársam.
Ekkor történt a varázslat:
a csillagok földre szálltak.

Lábam mellett sok kis lámpás
hunyorogva várta párját.
Apró bogár, földi csillag,
valamennyi vágytól ittas.

Pislákoló kicsiny ékszer,
csalogató halvány fényjel
ragyogott a fűben itt-ott
s végre megtudtam a titkot.

A lombok közt karnevál volt;
száz szentjánosbogár táncolt,
száz apró pont kísért végig
s vezetett az erdőszélig.

Péter Erika

Móczár László különdíj: Nagy Sándor – „Fémfűrkész transzformert játszik”

Dombi Orsolya

Az MRT 887. ülésén (2022. május 27.) elhangzott előadások összefoglalói

<https://www.rovartani.hu/2022/05/19/meghivo-a-887-eloadoulesre/>

A Magyar Természettudományi Múzeumban folyó fürkészdarázs-kutatás újabb eredményei.
A Magyar Természettudományi Múzeum Hártácsszárnyú gyűjteményében folyó fürkészdarázs-taxonómiai kutatások eredményeiről legutóbb 2019 decemberében hallhatott a tagság. Jelen előadás az azóta eltelt időben született újabb eredményekről nyújt összefoglalót, bemutatva az elmúlt években tudományra újként leírt fürkészdarázsfajokat.

Vas Zoltán, MTM, Hártácsszárnyúak gyűjteménye

Az előadásról felvétel készült, ami visszaneézhető az alábbi linkre kattintva:

<https://www.youtube.com/watch?v=2v5IB0XHuAM>

Eltűntnek vélt fajok nyomában.

Minden rovarcsoportban vannak olyan fajok, melyek a magyar faunának részei, de néha évtizedekre eltűnnek, így azt gondolhatjuk róluk, hogy nálunk már kihaltak, aztán, furcsa módon újra előkerülnek. Jogosan tesszük fel a kérdést, miért nem tudunk évente legalább egy-két példányt befogni ezekből. Most megpróbálom ezt a helyzetet néhány gondolattal körbejárni.

1. Egyszerű esetben a válasz rövid, a kérdéses faj **biotópja megszűnt**, tápnövénye kipusztult, vagy az élőhely gyökeresen átalakult. Jó példa erre a Horváth Géza által gyűjtött ***Dorycephalus baeri*** Kuschakewitsch, 1866 nevű faj története. A faj példányait Budán, a Kelen-völgy keserűvizes forrásainál fogta a XIX. század végén. A következő évtizedek alatt a terület beépült, a faj életlehetőségei megszűntek, feltételezhető, hogy hazánkban valóban kipusztult.
2. Bonyolultabb esetben hármas választ adhatunk a faj hiányára: **Nem a megfelelő időpontban** keressük, vagy **nem a megfelelő fogási módszert** használjuk, illetve, **nem a valódi élőhelyén** keressük. Első feltevésünket alátámasztja a ***Bobacella corvina*** (Horváth, 1903) faj megtalálása, majd évtizedekre való eltűnése. Az első nőstény példány egy meleg márciusi napon, Gyón határából került elő, utána hetven évig kerestük eredménytelenül, majd 1974. március 27-én Podlussány Attila tagtársunk Töserdön megtalálta. Utána kora tavaszi meleg napokon többször befogtuk, kiderült róla, hogy a csenkeszes nyárasok lakója, és októbertől április elejéig aktívan mozog a növényzeten. A következő két feltevésünket egy másik faj kimutatása támasztja alá. A ***Calamotettix taeniatus*** (Horváth, 1911) első példányát Horváth Géza fogta a Kis-Balaton területén, csónakból, a vízparti gallyakat csapkodva. Utána nyoma veszett, majd 1963-ban a fénycsapdahálózat egyik anyagából végre előkerült a második példány. Szorgos vizsgálat derítette ki, hogy a vízparti fák koronaszintjében él, az UV fényre igen érzékeny, ilyen csapdákkal hatásosan befogható. (A Fertő-Hanság Nemzeti Park Király-tó melletti csapdájából 2000 és 2006 között nagy sorozatai kerültek elő).
3. A harmadik csoportban a feltett kérdésre **nem tudunk kielégítő választ adni**. Valószínűleg még nem ismerjük jól a faj élőhelyigényeit, az éves nemzedékszámot, a peteproduktumot, a predátorait, illetve egyéb, a gyakoriságot befolyásoló tényezőket. Ezt példázza a ***Hecalus kuthyi*** Tóth, 1938 kalandos története. Dr. Kuthy Béla orvos az 1936–37 évek nyarán Kiskunhalason, a Fejeték-mocsárban, nádtippanon 64 példányt fogott egy általa ismeretlennek vélt fajból, melyet az Állattár akkori kutatója új fajként publikált (mai érvényes neve ***Glossocratus foveolatus*** Fieber, 1866). A következő évtizedek alatt senki sem találta meg, majd 2019-ben nagy szerencsével Dömsöd-Apajpusztán előkerült újabb két példánya. Az eredeti élőhely ma is létezik, nem bolygatott, a tápnövény tömeges, csupán az állat hiányzik róla. Koczor Sándor tagtársunkat illeti a köszönet az új eredményért, tiszteletdíjként átadtuk neki a Soós Árpád által felajánlott jutalmat, egy üveg kiváló pezsgőt.

(A történethez hozzátartozik, hogy 2021 őszén Kiss Tamás küldött Kiskunhalasról több tucat igen jó rovarfotót, és az egyik képen, melyet a Fejeték-mocsárban vett fel, ott üldögel egy növényen a fenti faj egy nőstény példánya. A kép 2012-ben készült, tehát a faj mindig is ott volt, ma is ott van, talán kis egyedszámban, rejtetten él).

Orosz András, *MTM Szipókás rovarok gyűjteménye*

Az előadásról felvétel készült, ami visszaneézhető az alábbi linkre kattintva:

<https://www.youtube.com/watch?v=YCihvjSIZEg>

Táborozás járvány idején a Kárpátokban. Egy év kihagyása után ismét sikerült kijutnunk az erdélyi hegyekbe, a Máramarosi-havasok lábához. Felsővisón volt a szállásunk, ahonnan aztán túrákat szerveztünk a Radnai-havasokba, Borsa-hágóra, a Máramarosi-havasok gerincére, az Iza-völgyi fatemplomokhoz stb., és természetesen a Vasér (Vaser) völgyébe is a kis gőzmozdony vontatta szerelvényen. Utunkról részletes beszámoló jelent meg a *Rovarász Híradó* 104-es számában, ami az MRT honlapján is olvasható, valamint 50 perces előadás is volt róla.

<https://s3-eu-central-1.amazonaws.com/rovartani/wp-content/uploads/2022/01/18161217/RH104-honlapra.pdf>

HA

Az előadásról felvétel készült, ami visszaneézhető az alábbi linkre kattintva:

<https://www.youtube.com/watch?v=nf-nj4KtE40>

Az MRT 888. ülésén (2022. szeptember 16.) elhangzott előadások összefoglalói

<https://www.rovartani.hu/2022/09/12/meghivo-a-magyar-rovartani-tarsasag-888-eloadoulesere/>

Több az amerikai lepkekabóca, mint egy kellemetlen betolakodó! Az őszirózsa sárgulás fitoplazma ('*Candidatus* Phytoplasma asteris') számos növénybetegség okozója szerte a világon. A betegségnek nem csak egy vektora van, hanem több, általában széles gazdanövénykörrel rendelkező rovarfaj is terjesztheti, így jellemző rá az alacsony gazdanövény-specifikusság. Ismert, hogy a szipókás rovarok gyakori terjesztői különböző fitoplazmás betegségeknek. Az amerikai lepkekabóca (*Metcalfa pruinosa*) lárvái és imágói elsősorban a növények hancsszövetéből táplálkoznak, ezért a fitoplazmák terjesztésében betöltött lehetséges szerepük régóta kutatás tárgyát képezi. Ennek ellenére, bár több fitoplazmafaj előfordulását is kimutatták a lepkekabókákban, az átvitelben betöltött szerepüket nem tudták egyértelműen alátámasztani. 2017-ben és 2018-ban, a *M. pruinosa* esetleges vektor szerepét tisztázandó, átviteli kísérleteket állítottunk be; (a) 130 lepkekabóca egyedet gyűjtöttünk egészséges szőlő növényekről, majd tüneteket mutató és őszirózsa sárgulással természetesen fertőzött bársonyvirágokra helyeztük azokat, ahol 2 héten át táplálkoztak, (b) illetve 50 különböző fejlettségi stádiumú lepkekabóca lárvát és kifejlett egyedet gyűjtöttünk őszirózsa sárgulással erősen fertőzött állományú bársonyvirágokról. Ezután a lepkekabóákat összegyűjtöttük, és 25 fitoplazmától mentes, általunk nevelt egészséges növényre telepítettük át, ahol folytatták a táplálkozást. Az elhullott kabókákból DNS-t vontunk ki, amit fitoplazmák kimutatására alkalmas PCR-nek vetettünk alá. 12 hét inkubációs időt követően az átvitelre használt, kiinduláskor egészséges bársonyvirágokat is megvizsgáltuk fitoplazmával való fertőzöttségre. 43 lepkekabóca (43%) és 14 növény (56%) bizonyult AY-fertőzöttnek. A PCR-t követően RFLP analízist, és szekvencia elemzést végeztünk. A DNS szekvenciák összehasonlítása során beigazolódott, hogy ugyanaz a fitoplazma volt kimutatható a bársonyvirágokból az átviteli kísérlet végén, mint az eredeti fertőzött növényekből. Az általunk kimutatott kórokozó a 16SrI-B csoportba tartozó '*Candidatus* Phytoplasma asteris' nevű fitoplazma. Kísérleteinkkel igazoltuk, hogy az amerikai lepkekabóca képes volt egyik bársonyvirág növényről a másikra átvinni az őszirózsa sárgulás fitoplazmát. 2021 nyarán sztolburos paradicsomon táplálkozó *M. pruinosa*-kat figyeltünk meg. Az összegyűjtött egyedek 90 százalékában megtaláltuk a sztolbur fitoplazmát. Feltételezzük, hogy ha a lepkekabóca képes terjeszteni a széles gazdanövénykörrel rendelkező őszirózsa sárgulás fitoplazmát, akkor a zöldség- és dísznövénytermesztésben súlyos gazdasági károkat okozó sztolbur terjesztésében is szerepet játszhat. Ennek vizs-

gálatára további kísérleteket állítottunk be. Tovább növeli a kártevő jelentőségét, hogy a hazánkban egyre szárazabbá és melegebbé váló éghajlati viszonyok kedveznek a kártevő felszaporodásának, így a rendkívül polifág rovar még nagyobb mértékű elterjedése várható.

Mergenthaler Emese, Viczián Orsolya, Fodor József, Kiss Balázs, Bodnár Dominika, ATK Növényvédelmi Intézet, mergenthaler.emese@atk.hu

Az előadásról felvétel készült, *ami visszanezézhető az alábbi linkre kattintva:*

<https://www.youtube.com/watch?v=C3DGko8a6C4>

Hatékonyan gyérítik-e a generalista ragadozók a gyümölcsültetvények kártevőit? – Hazai esettanulmány vadászpókokkal. — A generalista (polifág) ragadozók megőrző biológiai védekezésben betöltött szerepének megítélése ellentmondásos. Egyes tanulmányok szerint ezen ragadozók is aktívan képesek szabályozni különböző kártevők populációját, más vizsgálatok szerint viszont a generalista ragadozók jelenléte akár a kártevőkre nehezedő predációs nyomás csökkenését is eredményezheti. A pókokat általában generalista és opportunistáknak tartja a szakirodalom. Nagy egyed és fajszámban képviselik magukat agroökoszisztémákban, például gyümölcsültetvényekben is, ezért a különböző ízeltlábú károsító szervezetek gyérítőiként is fontos szerepük lehet. Célul tűztük ki ezért, hogy terepi megfigyelésekkel felmérjük az almaültetvények lombkoronájában táplálkozó vadászpókfajok természetes zsákmányspektrumát, kártevőgyérítő képességét és elemezzük a vadászpók és a lombosatlakó ízeltlábú együttes között kialakuló táplálékhalózatot. A lombosatlakó vadászpók természetes zsákmányspektrumának meghatározásához 2013 és 2019 között, a vegetációs időszakban rendszeresen gyűjtöttünk táplálkozó vadászpók egyedeket ökológiai művelésű almaültetvényekből. Közel 900 táplálkozó vadászpók egyed zsákmányának elemzésével megállapítottuk, hogy a lombosatlakó vadászpók szelektíven táplálkoznak (tehát nem tekinthetők opportunistáknak), és bár nagy mennyiségű almakártevőt fogyasztanak, hasznos tevékenységüket jelentősen korlátozza a gyakori intraguild predációjuk és hajlamuk arra, hogy kártevők zsákmányolása helyett alternatív prédára váltsanak. A táplálékhalózatban a domináns pókcsoporthoz eltérő predációs nyomást fejtenek ki a különböző prédacsoportokra, ami szezonális különbségeket is mutat. A predációban megfigyelhető nagy funkcionális redundancia ellenére különbségek mutatkoznak a vizsgált pókcsoporthoz zsákmányösszetételében. Az almakártevők, és főleg a levéltetvek gyérítése szempontjából a *Philodromus cespitum* és a *Clubiona* fajok bizonyulnak a leghatékonyabb természetes ellenségeknek. A megőrző biológiai védekezés szempontjából ezért nem a teljes pók-népesség, hanem csak bizonyos funkcionális csoportok vagy egyes fajok tevékenységének támogatása lenne célszerűbb.

Mezőfi László, Markó Gábor, Markó Viktor MATE Növényvédelmi Intézet, Nagy Csaba, MATE Kertészettudományi Intézet, Korányi Dávid, ELKH-ÖK Ökológiai és Botanikai Intézet

Bemutatkozik az MME (Magyar Madártani és Természetvédelmi Egyesület)

Lepkevédelmi Szakosztálya

Az MME berkein belül megalakult (újraalakult) a Lepkevédelmi Szakosztály, melynek elődje az MME Nappalilepke- és Szitakötővédelmi Szakosztálya volt.

Kis történeti kitekintés: a Szalkay József Magyar Lepkészeti Egyesület (SZJMLE) 2004-es megalapításának katalizátora az volt, hogy a fent említett akkori szakosztály nem képviselte az éjszakai lepkészeket, valamint a szakosztály aktivitása is hagyott némi kívánnivalót maga után. A SZJMLE az azóta eltelt időben a legnagyobb hazai lepkész társasággá nőtte ki magát, azonban a bázis szélesítése nem tartozott az erősségek közé.

Az MME-vel való együttműködés elsődleges célja az MME szervezetépítési, tagtoborzási és népszerűsítési tapasztalatainak átvétele, a két szervezet által biztosított szinergiák kiaknázása volt. Ezt biztosítja a Szakosztály elnökségének összetétele is: Górádi Ádám (elnök), Faragó Ádám (titkár), Kallós Zoltán, Pribéki Levente és Pál Attila tagok. A megalakulás további mozgatórugója volt, hogy az

MME (a szakmai lepkész társadalom bevonása nélkül is) előbb-utóbb előállt volna lepkés dolgokkal is, amire a megalakulásunkat követően már komolyabb rálátásunk és hatásunk van.

A 2022. május 5-én tartott alakulóülést 30 MME tag kezdeményezte, az SZMSZ-t 2022. szeptember 3-án fogadta el az MME elnöksége. A Szakosztály legfontosabb céljai:

- a lepkészet népszerűsítése egy tízezer tagot számláló, erős médiakapcsolattal rendelkező egyesületen keresztül (közel 50 év madaras tapasztalat átfordítása lepkékre);
- együttműködés a jövő döntéshozatalát meghatározó fiatalokkal, az MME Ifi tagozatával (pl. közös táborok, fiatalokra ható média-csatornák használata);
- ismeretterjesztő anyagok (szórólapok, ppt-k, stb.) közzététele különböző szintű oktatási intézményekre specializálva (általános iskola, gimnázium, egyetem, stb.);
- nappali lepke citizen science adatgyűjtés fejlesztése már létező platformokkal közreműködve;
- nappali lepke atlaszban való közreműködés, lepkeszinkron (azonos időben végzett éjszakai lepkészetek tartása);
- lepkvédelmi oldalak népszerűsítése (Facebook, Instagram, stb.), a *Madártávlat* c. folyóiratban lepkészeti témájú cikkek megjelentetése, lepkebarát kert program stb.;
- Év Lepkéje program: „Az Év Madara” akcióhoz hasonlóan nyilvános szavazás három választható lepkefajjal, lehetőség szerint tematikusan (pl. pillangók, fontos beporzók stb.). Kooperáció az SZJMLE-vel és az MRT-vel.

Pál Attila, Faragó Ádám, SZJMLE
(pál.attila.sza@gmail.com), (faragoadi@gmail.com)

Az előadásról felvétel készült, *ami visszanezhető az alábbi linkre kattintva:*

<https://www.youtube.com/watch?v=fQfbKs5a8O4&t=22s>

Rovarász kirándulás – Garáb – A határtalan nyugalom földjén

Vera és Csaba mindig jobbnál jobb helyekre visznek minket, de ezúttal még a szokásosnál is varázslatosabb tájon találtak szállást. Garáb, ez a pici zsákfalu, igazi nyugalom és békesség földje. Egy kedves búvóhely a gyönyörű cserhádi tájban.

Garáb már az első napon meglepett minket rovarkülönlegességekkel. A környék felfedezésekor alig tettünk pár lépést a kaputól, amikor egy köszmétearaszó felreppent a fűből és pontosan elénk ült le egy levélre. Sok korombeli lepkész gyerekkori kedvence ez a színes, pöttyös faj. A régi határozók szerint igen gyakori, de mire az én nemzedékem felnőtt, már elég lokálissá vált, és hiába vártuk vele a találkozást. Most sokunknak nagy örömet szerzett, több példánnyal is találkoztunk a hétvége alatt. Ettől a lepkétől alig száz méterre egy virágos bokron egy nagy fehérsávoslepke táplálkozott, sétánk végén pedig egy frissen kelt tölgyfaszender várt minket egy kórón száradozva.

fotó: Dombi Orsolya

Garáb a Tepke-kilátóból

fotó: Dombi Orsolya

Frissen kelt tölgyfaszender

lyás tűzlepkével is megörvendeztetett minket. Rovarászásunkat meglepett rókák, valamint legelésző özek és szarvasok lesték.

Közös túránk a falu felett magasodó Macska-hegyen át vezetett, egészen az olajfűrőtoronyból kialakított Tepke-kilátóig. Az aszály ebben az erdőben is érezhető volt, ennek ellenére olyan növénycsodákkal is találkoztunk, mint a turbánliliom vagy a sárga gyűszűvirág. Útközben nem volt hiány rovarban sem, a virágzó hársakon hemzsező lepkék, vagy a korhadt fák közül előkerülő bogarak rendre megakasztották a túrát. Végül az illúziórombolóan jellegtelen, Macska-hegy feliratú beton-tömb elhagyása és az ösvény sokadik hullámege után elértük a kilátót is. Ennek tetejéről nem csak a fantasztikus panorámát csodálhattuk meg, hanem a közelben vitorlázó gyöngyházlepkéket is, sőt a korláton lehetőség volt halkán dudorászó bagócslegyek simogatására is.

Este szalonnasütéssel töltöttük fel az energiatartalékainkat, de az ezzel párhuzamos autós hálózás vagy a lámpázás sem maradhatott el.

A másnapi táborzárás után páran még nekiindultunk felfedezni a környék többi csodáját, így jutott el maréknyi csapatunk Felsőtoldra, a Szekercepatak völgyébe, ahol annyi lepkét láttunk, hogy számolni nem győztük. A nap legnagyobb sztárja a patk egyik napsütötte kővén tündöklő nagy rókalepke volt, amit nyaktörő szurdokmászással lehetett csak megközelíteni.

Garáb és környéke igazán kitett magáért, így ide mindenképpen érdemes visszatérnünk, lehetőleg a megszokott jó társaság kíséretében.

Garáb különlegessége nem csak az elhelyezkedésében, hanem abban is rejlik, hogy több vallás székhelye volt már, utóbbi időkben pedig a Mahayana Buddhista Egyház telepedett a hegy oldalába. Érdekes élmény volt az éjszakai lepkézés vagy a falu festői temetőjének felfedezése a buddhista kert páváinak hangkísértével.

Szállásunk az amúgy sem túl nagy zsákfalú utolsó háza volt, előttünk és mögöttünk dombok magasodtak, az utca végén pedig erdőfoltokkal tarkított kaszálók következtek. A facsoportokat szegélyező virágzó szederbokrokon több védett lepkefaj egyedei is táplálkoztak, köztük a barna szemeslepkék is, melyek kezünkre, táskánkra ülve útitársunknak szegődtek séta közben. Az út egy idő után egy ígéretes, borókákkal pöttyözött, felhagyott gyümölcsös mellett haladt el, ami farkincás boglárkák, fémlepkék és csüngőlepkék hada mellett egy ibo-

fotó: Dombi Orsolya

Boglárlárvákat rejtő famatuzsálem.

Dombi Orsolya

Sajtó és blogfigyelő

Pokoli tűzhangyainvázio fenyegeti Hawaii legtermékenyebb szigetét. A Hawaii Egyetem hangyafajkutató munkacsoportja nemrégiben a kis tűzhangyák (*Wasmannia auropunctata*) új sokmilliószuperkolóniájának megjelenését dokumentálta Hawaii negyedik legnagyobb szigetén. A kis termetű hangyafaj Dél- és Közép-Amerikában őshonos és rendkívül agresszív viselkedésük miatt váltak hírhedté. Nem ritka, hogy a fák koronájában tanyázó hangyák fűtőkben hullanak az emberek nyakába, csípéseik nyomán pedig nagy felületen kialakuló, hetek múlva is alig gyógyuló gennyező sebeket okozva.

<https://qubit.hu/2022/11/14/pokoli-tuzhangyainvazio-fenyegeti-a-legtermekeneyebb-hawaii-szigetet>

HA

Kihalófélben lehet az ausztrál ünnepi szezon jelképe, a karácsonyi bogár

Az Ausztráliában elterjedt *Anoplognathus* (Scarabaeidae) genusz több tucat fajt „karácsonyi bogár” néven ismerik a helybeliek, mivel többségük december második felében rajzik. Az írás beszámol arról, hogy rendkívüli mértékben megcsappant az ebbe a genuszba tartozó fajok egyedszáma. A kutatók kéri az érdeklődő lakosságot, hogy megfigyeléseikkel segítsék a munkájukat, küldjenek fotókat, adatokat, amennyiben ezen bogarakkal találkoznak, hogy képet kaphassanak a populációk pillanatnyi állapotáról.

<https://qubit.hu/2022/12/23/kihalofelben-lehet-az-ausztrali-unnepi-szezon-jelkepe-a-karacsonyi-bogar>

HA

Több, rovarokhoz értő taxonómusra lenne szükség. Egy nemrég készült európai felmérés során kiderült, hogy nemcsak a rovarok száma csökken eddig nem látott mértékben, de a velük foglalkozó szakembereké (taxonómusok) is. A helyzet különösen azokban az országokban elkeserítő, ahol az élővilág sokfélesége a legnagyobb, vagyis, ahol a legnagyobb szükség lenne taxonómusok munkájára. Minderre úgy jöttek rá, hogy átvizsgálták az elmúlt évtized tudományos publikációit, amelyeket a rovarászat területén tevékenykedő szakemberek írtak, felmérték az egyes tudományos intézetek és természettudományi gyűjtemények aktív szakemberállományát, illetve személyes kérdőíveket is kitöltettek több mint 1500 taxonómusval.

A legjobb helyzetben Csehország, Oroszország és Németország van, a legrosszabbak közé viszont olyan rendkívül gazdag élővilágú területek tartoznak, mint Albánia, továbbá Málta, vagy Írország. Nemcsak elfogyóban vannak a szakemberek, hanem előregedőben is. Ennek részint az az oka, hogy Európában sokfelé megszűnt a taxonómusok felsőfokú képzése, és nagyon sok szakember olyan munkakörben dolgozik, ahol nem is tudná a következő generációkat oktatni.

https://ng.24.hu/tudomany/2022/12/23/tobb-rovarokhoz-erto-taxonomusra-lenne-szukseg/?fbclid=IwAR1eF-7Jc8MjY23_9jql2eAzYQ84nzuXTH5whlT3BRdhmwH_n5m-52UMHY

HA

Rövid Hírek

A füge-levélbolha első magyarországi megfigyeléséről

A magyarországi fügekutatás újabb meglepetését 2022 tavasza hozta, amikor Pécssett a füge-levélmoly és a fügedarazsak monitoring vizsgálata közben addig Magyarországon ismeretlen lárvák tömege került elő a fügelevelek fonákjáról. Az azonosítási vizsgálatok során kétségkívül bebizonyosodott, hogy a kizárólag a fügén élő füge-levélbolháról (*Homotoma ficus*) van szó. A füge-levélbolha első magyarországi megfigyeléséről Fazekas Imre, Kontschán Jenő és Ripka Géza publikációja számol be az *Acta Phytopathologica et Entomologica Hungarica* 2022. évi legújabb kötetében „The first occurrence of the family Homotomidae (Hemiptera: Psylloidea) and *Homotoma ficus* (Linnaeus, 1758) in Hungary” címmel.

Füge-levélbolha imágói és lárvái. Fotók: Fazekas Imre

A füge-levélbolha – a füge-levélmolyhoz hasonlóan – szintén jól ismert kártevője a mediterrán területeken élő és tenyésző fűgéknek. A Homotomidae család, ahová ez a faj is tartozik, egy kimonodottan a fügefélékre specializálódott levélbolhacsalád. A füge-levélbolha folyamatosan terjedt észak irányában, tíz évvel ezelőtt már a szerbiai Újvidéket is elérte, így hazai megjelenésére számítani lehetett. Az elmúlt években számos monitoringvizsgálat zajlott a faj hazai felkutatására, de csak 2022-ben jelent meg először hazánkban, ráadásul nemcsak a várható déli határ menti területeken, hanem attól jelentős távolságra is felbukkant.

A faj más hazai levélbolhákhoz nem téveszthető össze, a csápja robusztus, erős és hosszú szőrökkel borított. Szintén erős szőröket figyelhetünk meg az enyhén hajlított elülső szárnyak erei mentén. A szárny szélein az erek végein sötét, barnás foltok is láthatók. A lárvák aprók, zöld színűek, sokszor nagy tömegben találhatók a füge levelének fonákján, az erek közelében. A faj kártétele a fügemolyéhoz képest nem feltűnő, nem rág, nem sző hálót, és szívogatása sem okoz látható kárképet. Hazánkban ez a faj az idei évben Pécssett, Harkányban, Komlón, Siklós–Máriagyűdön és Hévízen élő fügebokrokról került elő, de feltételeznünk kell, hogy a későbbiekben az egész ország területén a füge-levélmolyhoz hasonlóan el fog terjedni.

A publikáció megjelenését követően is folytattuk a megfigyeléseket a pécsi fügefákon. Meglepetésünkre október hónapban ismét tömegesen jelen voltak a leveleken a füge-levélbolha imágói. De hol voltak a forró nyári hetekben? Június, július folyamán a kifejlett egyedek elhagyták a fűgét és más egynemzedékes levélbolhafajokhoz hasonlóan különböző növényeken (nem a valódi tápnövényen) pihentek. Ebben az időszakban nem repültek és keveset mozogtak. Az imágók októberben visszarepültek a fügebokrokra, ahol a párosodás után a nőstények a rügyek közelébe rakják le tojásaikat, amelyek áttelelnek.

Nagy kérdés, hogy hogyan jutott el hazánkba ez a kártevő. A természetes terjedése jól látható volt, és az előkerülése is várható volt hazánkban, de a Hévízen való váratlan megjelenése arra utalhat, hogy egyes populációi akár széthurcolás eredményei lehetnek. Mivel a fügefára engedélyezett

növényvédő szer nincs, így csak a fertőzött levelek eltávolításával védekezhetünk e növényt károsító rovarok ellen.

Fazekas Imre, Kontschán Jenő és Ripka Géza

Lopódarazsainkról

fotó: Sipos Bánk Botond

A Fajszon begyűjtött mediterrán lopódarázs kipreparált példánya.

mediterrán lopódarázs (*Sceliphron medraspatanum tubifex*) több példányát Csongrád-Csanád megyében, Maroslelén és Szegeden figyelték meg, illetve gyűjtötték be. („First record of *Sceliphron medraspatanum* (Fabricius, 1781) from Hungary (Hymenoptera: Sphecidae). Szerzők: Paulovics Péter és Vas Zoltán; megjelent a *Folia entomologica hungarica* 2021-es kötetében”).

Nyári kirándulásaim során rendszeresen tanulmányozom a levéltetvekkel borított fák rovarfaunáját. Annál is inkább, mert köztudottan nagyon sok hatlábú szereti az édes csemegét. A fák alá állva még érezni is lehet, ahogy a levéltetvek által kibocsátott mézharmat-permet hull alá a fák lombkoronájából. Magas a cukortartalma, ennek köszönhetően nagyon sok bogár-, légy-, de elsősorban darázsajt mágnesként vonzanak a mézharmattal borított fák. Milyen jó megtapasztalni, hogy „édesszájúak”! Aránylag rövid idő alatt szép számmal figyelhetünk meg fajokat, ha ezeket a fákat heti vagy napi rendszerességgel végiglátogatjuk.

2022. július 21-én a meleg, délelőtti órákban lettem figyelmes egy eddig ismeretlen lopódarázssra. A mára gyakorivá vált feketenyelű lopódarázsak (*Sceliphron caementarium*) látványa már megszokottá vált. Ennek a darázsaknak azonban sárga volt a potrohnyele, és fekete tora is gazdagon volt borítva sárga színekkel! Vas Zoltán és Józán Zsolt kiváló lopódarázs-határozójának köszönhetően („Új adatok és határozókulcs Magyarország lopódarázs faunájához (Hymenoptera: Sphecidae)”, 2014) hamar kiderült, hogy egy mediterrán lopódarázs került a szemem elé – onnan pedig a hálomba. Lakóhelyemen, Fajszt belterületén, levéltetves hársfáról gyűjtöttem az első példányt. Egy másikat – szintén nőtényt – hasonló módon zsákmányoltam július 29-én. Ennek az újabb, szép jövevény darázsaknak ez a harmadik hazai előfordulási adata.

Ma már nem számít szenzációnak – elsősorban a melegedő éghajlatnak köszönhetően –, ha délről érkező, faunánkra új állatfajok jelennek meg Magyarország területén; gondoljunk csak a Balatonfüreden fészket rakó, dél-európai elterjedésű vörhenyes fecskékre vagy a Közel-Keleten honos zöld gyurgyalagok idei felbukkanására Dabas mellett. Az aranyakál pedig észak felé tartó térhódítása nyomán – az 1990-es évek közepe óta – már az egész országban jelen van.

A rovarok terjeszkedésében hasonló változásoknak lehetünk szemtanúi. Tavaly egy új lopódarázs-fajjal bővült a hazai rovarfauna. A 2–3 cm hosszú

fotó: Sipos Bánk Botond

Feketenyelű lopódarázs.

A feketenyelű lopódarázs a másik idegenhonos jövevényfajjal, a barnalábú lopódarázzsal (*Sceliphron curvatum*) együtt hamar meghódította hazánk területét. Az előbbit Amerikából hurcolták be, az utóbbit Ázsiából érkezett hozzánk.

Faunánk értékes, de sokkal ritkábban szem elé kerülő képviselője az acélkék lopódarázs (*Chalybion femoratum*). Noha sík- és hegyvidékeinken is elterjedt, jóval rejtettebb életet él az eddig ismertetett fajoknál. Még soha nem találtam meg a sárfészkrét, sőt emlékem sincs róla, hogy valaha sárgombócot szállító acélkék lopódarazsat láttam volna. A közelmúltban viszont olvastam egy érdekes írást egy közeli rokonáról, egy kaliforniai lopódarázzsfajról (*Chalybion californicum*). Ennek a fajnak az egész teste – a lábakkal együtt – acélkékesen csillog. A szerző egészen elképesztő viselkedését írja le ennek a fajnak: a feketenyelű lopódarázsok sárfészkeit feltöri, azok lárváit a pókokkal együtt kicibálja a sárbölcsőből. Ezek után saját megbénított pókjaival újra csak megtölti a bölcsőt, s miután petéjét elhelyezte az utolsó pókon, ismét lezárja a sárkabint. Ugyanakkor az sem kizárt, hogy ez a magányosan élő kaparódarázs önállóan is épít magának fészket, valamint az sem, hogy más lopódarázsok már elhagyott, üresen álló sárfészkeit használja fel arra, hogy saját utódairól gondoskodjon.

Eszembe ötlök egy régi, talán 30 évvel ezelőtti megfigyelésem, amikor valamelyik tavasszal egy acélkék lopódarázs kelt ki az előző nyáron begyűjtött gyakori lopódarázs (*Sceliphron destillatorium*) sárfészkéből. Az amerikai rokon viselkedését figyelembe véve már értem, hogyan történhetett ez. Feltételezhető, hogy a mi acélkék lopódarásunk hasonló módon él az amerikai „kolléga” módszereivel! Az acélkék lopódarázsok viselkedése mindenesetre érdemes a további vizsgálatokra.

fotó: Sipos Bánk Botond

Feketenyelű lopódarázs kibontott sárfészke, benne a különböző fejlettségű lárvák és a felhalmozott keresztespókok.

fotó: Sipos Bánk Botond

Sarat gyűjtő barnalábú lopódarázs.

idei feketenyelű lopódarázs-sárfészket. Az eredmény nem volt meglepő: ugyanazokat a keresztespók-fajokat hordja sárfészkebe, mint a gyakori lopódarázs. Vagyis az országosan adott pókmennyiségen most már nem három őshonos fajnak kell osztoznia, hanem az „idegenekkel” együtt összesen hat fajnak!

Talán nem is lehet csodálkozni rajta, hogy 2020-ban a gyakori lopódarázsat egyetlen korábbi lelőhelyén sem észleltem. 2021-ben és idén végre újra láttam néhány példányukat a nyár folyamán. Ők is csemegézni érkeztek a mézharmatos fák leveleire. A „gyakori” jelzőt már most el lehetne hagyni a nevéből, mert ha tapasztalatom nem csal, sajnos már nem feltétlenül igaz rá. S csak reménykedhetünk abban, hogy a jövevényfajok nem fogják teljesen kiszorítani a hazai rovarvilágból és nem válik „egyszer volt darázssá”! A lopódarázsok szerencsére nem túl válogatósak abban, hogy milyen pókfajokra vadásznak, így bízhatunk abban, hogy mindegyik faj megtalálja a „szükséges betevőt” egymás kiszorítása nélkül.

Egyre nagyobb nosztalgiával gondolok vissza azokra a 25–30 évvel ezelőtti időkre, amikor a mi szépséges gyakori lopódarázsunk uralta a hazai tájakat! Egyedül ő építette sárból készült várait a padlások titokzatos félhomályában, és létezését semmi sem veszélyeztette. Nem volt ilyen brutális felmelegedés, elviselhetetlenül forró nyarak, mint amilyeneket most kell elszenvednünk, és fel sem merült egy pandémia vagy egy közeli háború gondolata...

Fotó: Sipos Bánk Botond

Sárgombóccal fészke felé repülő gyakori lopódarázs.

Sipos Bánk Botond, Fajsz

A szerzőről az alábbi linken olvashatunk önéletrajzi adatokat, aki nem mellesleg 2012-ben, első díjat nyert a Magyar Rovartani Társaság fotópályázatán, és akit gyerekként még Dr. Móczár László vezetett be a darázsgyűjtés és határozás rejtelmeibe.

<https://www.kalohirek.hu/tudas/sipos-bank-botond-fajsz-fotos-bemutakozasa-a-kalocsai-kortars-muveszeti-klubban>

Egy kevésbé ismert őszi bársonylégy, a *Dilophus bispinosus* Lundström, 1913 újabb felbukkanása

A bársonylegyeket elsődlegesen tavaszi-koratavaszi rovarokként ismerjük. Kevésbé tudott róluk az, hogy vannak olyan fajaik, amelyek a nyár végén, illetve ősszel repülnek, így ezek ritkábban kerülnek a szemünk elé.

Az új adata is Budapestről származik, 2022. október 4-én került elő egy nősténye a fajnak a XIX. kerületben egy magánkertből.

Ilyen faj a hazánkból alig ismert *Dilophus bispinosus* Lundström, 1913 nevű légy. A hazai szakirodalom is csupán Budapest területéről és Pomázról említi. Nagyon érdekes a faj elterjedése. Nyugat-, Dél- és Közép-Európa (Nagy-Britannia, Franciaország, Olaszország, Spanyolország, Korzika és Szardínia, Csehország, Szlovákia, Svájc, Magyarország, Horvátország, Szerbia, Montenegró, Bulgária, Románia) valamint a Közel-Kelet (Törökország, Izrael, Örményország) néhány országából ismerjük, azonban a legtöbb országban csupán pár adata van. Az életmódja is ismeretlen.

A faj a könnyen azonosítható bársonylegyek közé tartozik, elsősorban az első láb lábszárán lévő tüskék alapján, amelyek egyedi elrendezésben, négy sorban ülnek. A nőstény feje fekete, a tor és a potroh barnássárga. A lábak sárgásak, csak a lábfej ízei sötétebbek. A szárnyak színtelenek, rajtuk barnás szárnyjeggyel.

Kontschán Jenő, ELKH ATK NÖVI

Emléktáblaavatás a Börzsönyben

Novembert idéző október elseje volt. A sűrű, apró szemű eső csak néha állt el egy-két percre, de azután újult erővel megint rákezdett, amikor az Erdészek és Favágók Emlékműve szomszédságában gyülekeztünk a Börzsönyben, hogy jelen legyünk Dr. Vojnits András emléktáblájának avatásán.

A résztvevők közül kilencen a tizenkét tagú Teleki-expedíció (hivatalos nevén: Magyar Tudományos Afrika Expedíció 1987/88) tagjai voltak, akik Vojnits Andrással együtt Teleki Sámuel száz évvel korábbi felfedező útját járták végig, kissé még meg is toldva azt. Velünk – barátokkal, hozzátartozókkal, jó ismerősökkel, Fésű Józseffel, a szobi Börzsöny Múzeum (pontosabban szólva Börzsöny Közérdekű Muzeális Intézmény) munkatársával és Liptay Wágner Sándorral, Magyarország akkori kenyai kereskedelmi vezetőjével együtt összesen vagy huszonöten lehettünk.

Az avatás tulajdonképpen egy bensőséges megemlékezés volt Vojnits Andrásról, amit Gábris Gyula nyugalmazott egyetemi tanár (ELTE Természetföldrajzi Tanszék), András évfolyamtársa és az expedíció vezetője nyitott meg. Ezután Lerner János térképész, az expedíció egyik kezdeményezője egy fiktív levélben szólt Andrásnak, felelevenítve közös úti élményeiket, majd pedig jelen írás első szerzője beszélt Vojnits András életéről, pályafutásáról.

Fotó: Sziráki György

A Teleki-expedíció szervezői számára azért volt fontos Vojnits András részvétele, mert a többiekkel szemben András addigra már jelentős expedíciós gyakorlattal rendelkezett. (Ennek szükségessége a több hónapos út alatt be is bizonyosodott.) Az expedíció résztvevői több tudományágat (botanikát, geológiát, geomorfológiát, néprajzot, paleontológiát, térképészetet, tudománytörténetet és zoológiát) képviseltek. Arra természetesen nem vállalkozhatunk, hogy összegyűjtsük, mindezen a területen milyen tudományos

eredmények eléréséhez járult hozzá a Teleki expedíció. Az viszont tény, hogy Vojnits András számtalan, elsősorban gerinctelen, és ezen belül is főként rovar példánnyal gyarapította a Magyar Természettudományi Múzeum gyűjteményeit. Közülük igen sok olyan van, amelyik gyűjteményeinkből addig hiányzó fajt képviselt, számos olyan, amelyik egyes fajok elterjedésével kapcsolatosan ad új információkat, vagy éppen a tudomány számára korábban ismeretlen fajhoz tartozik. (A gyűjtött anyagból – a teljesség igénye nélkül – új fajok kerültek leírásra a Diptera, Lepidoptera és Neuroptera rovarrendekből.)

Természetes, hogy a hosszú közös út során a résztvevők szoros baráti társasággá is váltak. Ennek a baráti társaságnak hátramaradt tagjai hiányolták azt a helyet, ahol Andrásra emlékezni lehetne, miután hamvait – akaratának megfelelően – a Duna vize fogadta magába. Így azután ők voltak azok, akik kezdeményezték egy emléktábla létesítését itt, ahol más erdőjáró emberek emlékhelye is van, a Kemence- és Csarna-patak találkozásának közelében.

Aligha lehetett volna méltóbb és találhatóbb helyet találni az emléktábla elhelyezésére, mint a Börzsönyt. András – még középiskolás diákként írt – első, a Foliában megjelent tudományos közleménye a Börzsöny lepkefaunájáról szólt, és utolsó nagy művében „A Börzsönytáj lepkefaunája” monográfiában tért vissza a szeretett tájhoz. A két mű közötti hosszú évtizedek, amint azt az emléktábla avatásán elhangzott méltató szavak tükrözték, egy kiváló entomológus, lepidopterológus, taxonómus, fotográfus, muzeológus, és ismeretterjesztő szakíró tevékenységét hozták magukkal. Pályáját a Növényvédelmi Kutatóintézet fénycsapda csoportjában kezdte, majd a Természettudományi Múzeum lepkegyűjteményének vezetőjeként folytatta. Tudományos kutatásai fókuszában a törpearaszolók (Eupitheciini) vizsgálata állt, de emellett széleskörű, és úttörő munkát folytatott a lepkevándorlások tanulmányozása, a nemzeti parkok zoológiai feltárása, és expedíciós útjai révén távoli földrészek, elsősorban a trópusok rovarvilágának megismerése területén. A *Magyarország Állatvilága* sorozat Araszolólepkék I. füzetének szerzője, a Medvelepkék, Szenderek, Szövőlepkék füzet társszerzője. Zoológusként részese volt a Magyar Tudományos Afrika Expedíciónak (amelyet Teleki-expedícióként emlegetünk), vezetője volt a Magyar Tudományos Esőerdő Expedíciónak. Valamennyi földrészen járt, gyűjtött és kutatott. Expedícióiról népszerű, kitűnő stílusú könyveiben számolt be. Ismeretterjesztő, tudományos népszerűsítő cikkei, albumai és könyvei a széles közönség számára élményt nyújtva mutatják be a földrajzi tájak és az élővilág sokszínűségét. Életét és tevékenységét az óriási munkabírás, a körülményekhez történő alkalmazkodás, a biológusi, geográfusi hivatás iránti elkötelezettség jellemezte.

Emlékét művei mellett így őrizzük.

Matskási István, az MTM nyugalmazott főigazgatója beszédet mond a megemlékezőknek

forrás: <https://www.facebook.com/photo?fbid=462892449207538&set=pcb.462892549207528>

Bátran feltételezhetjük, hogy akik a Rovarász Híradót olvassák, jól ismerik a természeti szépségekben és értékekben gazdag Börzsöny-hegységet is. Egészen biztos, hogy többen vannak olyanok, akik már a fentebb leírtak alapján is pontosan tudják, hol találhatják meg Vojnits András emléktábláját, és hogyan juthatnak el oda. Ám azért lehetnek olyanok, akik talán szívesen vennének néhány további támpontot – amit most igyekszünk is megadni. Az Erdészek és Favágók Emlékműve egy ligetes megjelenésű erdőszél fái alatt van, ott, ahol a Fekete-völgyi panzió (valamikor régen: VILATI üdülő) felé vezető út kiágazik a Kemencéről Diósjenőre vivő (az emlékhelyen túl engedélyköteles) útból. Aki gépkocsival (és a 2, M2, utak, majd Parassapuszta felől) jön, az a katolikus templom után térjen le a Fő utcáról balra a Csarnavölgyi útra. Ha valaki terepjáróval érkezett, vagy pedig közönséges személyautóval, de szereti a kihívásokat, az ezt követően kissé lefelé tartva hajtson egészen a Kemence-patak gázlójáig, majd azon túl az erdőszélen haladó úton egészen a célpontig. (A gázlónál a víz általában nem mélyebb egy arasznyinál, de a meder kövei közül néhány nem fekszik szilárdan a helyén.) Személyautóval azért mégis célszerűbb a Fő utcáról való lekanyarodás után az első útkereszteződésnél enyhén, majd röviddel később derékszögben balra fordulni, hídon menni át a patakon, majd jobbra kanyarodni. Ha valaki viszont busszal érkezett Kemencére, az a Fő utca gyógyszertár és katolikus templom közötti szakaszán talál rá a Börzsönyi kék jelzésre, amit követve gond nélkül eljuthat a helyszínre, vagy akár tovább, egészen Nagybörzsönybe. (Ez utóbbi esetben számíton rá, hogy a Csarnapatakon többször át kell gázolnia, ám van rá esélye, hogy a Börzsönyben sokfelé gyakori foltos szalamandrákon kívül akár fekete gólyával is találkozhat.)

Matskási István és Sziráki György

Negyedszer Francia Guyanában (2022 november 12.–december 2.; újhold: nov. 23.)

Résztevők: Sághy Zsolt, Kiss Szilárd, Vitkó Tamás, Poroszka Magyar Zsolt (operatőr), Dr. Medvegy Mihály

A hosszú ideje expedíciót gátló COVID, az elhúzódozó ukrajnai háború, ill. elfoglaltságaink miatt novemberben mentünk, bár sejtettük, hogy bogarászás szempontból nem ez a legjobb időpont, s ez be is igazolódott. A kb. 100.000 Ft-tal olcsóbb repjegy (Párizson keresztül, Air France) miatt Guadeloupe (ugyancsak Franciaország tengerentúli megyéje) érintésével (ott három éjszakát töltöttünk) repültünk Francia Guyanába. (A COVID igazolás nem, viszont a sárgalázoltás nagyon érdekelte a hatóságokat.)

Guadeloupén két este lámpáztunk (szigorúan a Nemzeti Park határain kívül) (járó autó szivargyújtójáról inverter, fajtótrafó, 80 W-os HML égő). Kevés lepke mellett több kis *Cyclocephala* (Dynastinae) jött, ill. a sziget egyetlen védett bogara, egy nőstény herculesbogár (*Dynastes h. hercules*). Hosszas fotózás, videózás után ünnepélyesen mehetett a dolgára. Az autóbérléssel megjártuk: utolsó éjszaka lerúgták a bal tükröt, s erre nem volt érvényes a biztosításunk.

Francia Guyanán a reptértől (Cayenne) északra a suriname-i határ közelébe mentünk egy rovarászásra, lámpázásra szakosodott kempingbe (Moutouchi Gite) (elődeink állítólag jaguárt is láttak a lámpázó kert végében).

(Szúnyoghálós ágyak, hűtő, vízcserélő, gáztűzhely, zuhanyozós fürdőszoba, napi egyszeri háromfogásos étel a vásárolt ennivalók mellé.) Itt hét éjszakát töltöttünk. Első éjszaka egy 9 cm-es hím *Enoplocerus armillatus* (karpereces cincér) örvendeztetett meg bennünket. Később az éjszakai lepkék és az óriásbogarak kicsi képviselői (*Cyclocephalini*) domináltak, utóbbiakat (főleg a nőstényeket) nem könnyű meghatározni. Nappal az azúrlepkék röptében, egy zöld kígyóban és egy gyönyörű fémszöld cincérben gyönyörködtünk az őserdei „anakonda” (a favágók szerint ott él egy kiszélesedett patakmederben) ösvényen.

Innen a szokott helyünkre, délre, a patawai kempingbe (Kaw-hegység) autóztunk át (kb. 35 km). A városok környékén mindig lehetett (hazai tarifa szerint) telefonálni, internetezni. Patawai házigazdánk szerint a nyáron sok eső esett, emiatt átrendeződött a rovarfauna, pl. nem volt (pontosabban csak egyetlen nőstény) akteonbogár (*Megasoma acteon*). Mindenki szerint az óriáscincér (*Titanus giganteus*) csak január-februárban jön fényre (de kizárólag csak hímek, egy-egy nőstény csak véletlenül, esti keresgélés során az erdőben kerül kézre), ezzel szemben november 28-án meglátogattunk bennünket egy 15 cm-es példány. Valószínűleg ennyi videó még nem készült erről az állatról. Mértük a sebességét, erejét, légzésszámát. Vizsgáltuk viselkedését (nappal még a füves talajba is próbálta berágni magát). Mivel röpnylást a neki tulajdonított óriásfán (*Morio excelsa*) sosem láttunk, viszont sáros példányokkal előző expedícióink során találkoztunk, úgy gondoljuk, hogy ez a cincér sok más Prioninae-hez hasonlóan a gyökerek között fejlődik, s a talajon keresztül rájga ki magát.

Éjszaka a pávaszemek (Saturniidae) és szenderek (Sphingidae) domináltak, kis *Cyclocephalinae*-k itt is voltak, de cincér csak elvétve. Napközben meglátogattuk a féltett „vöröskakast” (vörös szirtimadár - *Rupicola peruviana*), utaztunk a KAW folyón a kajmánok és kapibarák, sok-sok madár között. Csapdáink közül a magas páratartalom, sok eső miatt a pókhálós csapdák, illatcsapdák, boroscsapdák, romlott húsos és ürülékes csapdáink egyáltalán nem működtek, de rumos banánra (5 EUR/kg!) jöttek szép nappali lepkék (morfók, agriasok és egyebek), ill. kevés bogár (pattanók, ormányosok, kevés virágbogár – utóbbiak közül a legszebb és legnagyobb a *Golinca bifrons* volt).

Bár némelyikünk zsákmánya meghaladta az engedélyezett ezres kiviteli kvótát, ezzel, félelmünkkel ellentétben a hatóságok egyáltalán nem törődtek.

Párizsi reptérváltással jutottunk haza a három hetes utunkról, a szúnyog- és hangyacsípéseken, s a hozzájuk társuló viszketű csalánkiütéseken kívül más bajunk nem volt. Az expedícióról útitársunk, Poroszká Zsolt operatőr, egy órás filmet fog készíteni, melynek másfél perces előzetese már most megtekinthető ezen a linken: <https://www.youtube.com/watch?v=rUVfL9Ud47Q>

Medvegy Mihály, Sággy Zsolt, Kiss Szilárd, Vitkó Tamás

Könyvrecenzió

Könyvismertető az Ottóról és bogarakról című emlékkötetről (szerk.: Szőke Viktória, Vas Zoltán, Rózsa Lajos).

Magánkiadás, 237 oldal. ISBN 978-615-01-6805-0. Puhafedeles, B5 méretű. A könyv 100 példányban jelent meg, Büki Józseftől vásárolható meg: <https://buki-konyv.hu/hu/>

Szemléltető kép a könyvről (Szőke Viktória összeállítása)

Merkl Ottó emlékére megjelent az Ottóról és bogarakról című könyv – Szőke Viktória, Vas Zoltán és Rózsa Lajos gondozásában. Szerkesztőként célunk volt, hogy megpróbáljuk összegyűjteni azokat az Ottó tollából származó, eddig csupán a világhálón elérhető írásokat és hanganyag formájában létező interjúrészleteket átiratát, amelyek által az olvasó hűen megismerheti Merkl Ottót és gondolkodását, nem utolsósorban pedig így a digitális anyagok nyomtatott formában is megőrződnek. Természetesen olvashatók benne eddig nem publikált írások is, valamint lehetőség és alkalom híján sosem mesélt történetek.

Munkánk során többször rádöbbszünk, hogy e könyv létrejötte nem csupán azért fontos, mert Ottót úgy tudjuk általa bemutatni, hogy az idő homályában valószínűleg előbb-utóbb elvesző tartalmakat gyűjtünk össze és őrzünk meg, hanem mindannyiunk számára is segítséget adhat abban, hogy az Ottó által hagyott űr egy kicsit kevésbé tűnjön hatalmasnak, mert annyi minden van, amire vele kapcsolatban lehet emlékezni.

Sokan, sok mindent tanultunk Ottótól, sőt, hiányával is tanít. Munkánk során az Ottótól kapott tudással felvértezve, amit az évek során átadott nekünk, elkészítettük ezt az emlékkönyvet. Azzal a reménnyel, hogy egy olyan, Ottó szellemiségével átszőtt kötetet tudunk létrehozni, amely segít megtartani őt mindannyiunk emlékezetében, és általa azok is megismerhetik majd, akik személyesen már nem találkozhattak vele.

Szőke Viktória és Vas Zoltán